

УДК 364 – 787.7 – 058.855

К. В. Ігнатенко

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СТУДІЇ ДЛЯ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ

Розвиток в Україні сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, обумовлює необхідність пошуку нових підходів до підготовки кандидатів у прийомні батьки, опікунів, вихователів дитячих будинків сімейного типу, усиновлювачів.

Приходячи на навчання, більшість прийомних батьків переоцінює свої можливості. Вони мають необґрунтовану впевненість, що самостійно впораються з вихованням дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, тому не потребують спеціальної допомоги фахівців. Результатом такої зухвалості є як мінімум – невдачі в сімейному вихованні, що супроводжуються постійними сварками, як максимум – повернення дітей-сиріт до інтернатних установ або знущання над ними в прийомній сім'ї. Тому нагальною потребою є формування у прийомних батьків педагогічної компетентності у справі виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Курси з підготовки допомагають прийомним батькам педагогічно грамотно коригувати поведінку прийомних дітей, компенсувати вади фізичного та психологічного розвитку, наслідки травм минулого прийомних дітей. Але курси носять одноразовий характер й не вирішують усіх питань, що постають пред батьками в процесі виховання прийомних дітей: вони постійно відчувають потребу в систематичній допомозі й навчанні. Тому в ході дослідної діяльності нами було створено Педагогічну студію для прийомних батьків, яка націлена на систематичне формування компетентності прийомних батьків.

Аналіз досліджень з обраної теми показав, що проблема має досить глибоке коріння, її вивченням займалося багато вчених. О. Ушакова вивчала вимоги до професії прийомних батьків. Актуальності підготовки прийомних батьків до появи в сім'ї нової дитини визначали А. Рудов, Г. Красницька, Т. Хлебнікова, Ю. Шевчук, А. Юдіна, В. Чегет, психолого-педагогічні труднощі становлення прийомної сім'ї зазначаються в працях Л. Оліференко, В. Ослон, Н. Хрусталькової, А. Холмогорової, В. Калініченко, Н. Заверико тощо. О. Мастюкова та А. Московкина розглядають прийомну сім'ю як сім'ю для нестандартної дитини, а також необхідність спеціального навчання прийомних батьків на професійному рівні. Дослідження О. Безпалько присвячені соціально-педагогічній роботі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з даною категорією сімей.

Мета статті – розкрити сутність, зміст й принципи організації діяльності Педагогічної студії для прийомних батьків.

В основу концепції формування компетентності прийомних батьків доцільно покласти ідеї посилення ролі соціальних інститутів суспільства; пріоритету професійної прийомної сім'ї як перспективної форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; спрямованості процесу формування педагогічної компетентності у батьків прийомної сім'ї в руслі безперервної освіти.

Процес формування педагогічної компетентності прийомних батьків складається з ряду взаємозв'язаних компонентів: мотиваційно-ціннісного, особистісного, когнітивно-операційного, комунікативного й компоненту креативної рефлексії. Різна міра сформованості компонентів визначає рівні педагогічної компетентності прийомних батьків: інтуїтивно-нормативний (низький), активний (середній) й креативний (високий). У числі закономірностей, що забезпечують процес формування компетентності прийомних батьків, можна виділити безперервність й особистісно-орієнтовану спрямованість освіти прийомних батьків; професійно компетентну організаційно-педагогічну діяльність соціальних працівників в професійної прийомної сім'ї

Реалізація вищезазначеного процесу передбачає дотримання наступних соціально-педагогічних умов:

а) наявність і функціонування єдиного соціально-освітнього комплексу, що відповідає за планування, організацію, координацію, регулювання й контроль вище позначеного процесу;

б) організація спеціальної підготовки соціальних працівників для роботи з прийомними батьками;

в) цілеспрямована актуалізація виділених компонентів педагогічної компетентності прийомних батьків;

г) впровадження в навчальний процес двох взаємозв'язаних технологічних етапів підготовки прийомних батьків: організаційного, представленого комплексною системою супроводу професійної прийомної сім'ї, й практичного, що складається з експериментальної Програми підготовки „Компетентне прийомне батьківство” (далі – Програма) й діяльності Педагогічної студії для прийомних батьків (далі – Студія), яка створена базі на Консультаційного центру Всеукраїнського фонду „Благополуччя дітей” при ДЗ „Луганський національний університет на імені Тараса Шевченка”;

д) моніторинг якості формування педагогічної компетентності у прийомних батьків.

Робота по формуванню у прийомних батьків педагогічної компетентності включає оволодіння визначеним колом знань з соціальної роботи, правознавства, психології, педагогіки; тренінг підготовки професійної прийомної сім'ї та дітей-сиріт до спільного проживання; формування у прийомних батьків здатності застосовувати на практиці комплекс професійних знань, умінь й навичок з виховання дітей-сиріт; тренінг складних ситуацій взаємодії з прийомним дітьми; забезпечення готовності до взаємодії з фахівцями, організуючими комплексний

супровід професійної прийомної сім'ї, і біологічними батьками прийомної дитини.

Впровадження соціально-педагогічних умов з формування компетентності прийомних батьків в рамках Педагогічної студії включає наступні етапи: 1) встановлення особистісного контакту соціального працівника з тими прийомними батьками, які проходять навчання; 2) дослідження суті проблеми й пошук шляхів її рішення; 3) переклад теоретичних знань з виховання дітей-сиріт в практичні уміння й навички в ході виконання спеціальних вправ; 4) обговорення проблем дітей-сиріт, що виникають при вихованні, в умовах прийомної сім'ї з іншими прийомними батьками й соціальними працівниками, що організують комплексний супровід даних сімей; 5) корекція отриманих прийомними батьками професійних умінь; 6) рефлексія прийомними батьками своєї діяльності в прийомній сім'ї.

Актуальність створення Студії обґрунтовується тим, що експериментальна Програма покликана підвищити теоретичний рівень знань прийомних батьків, але не може забезпечити в належній мірі практичні уміння та навички виховання дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, а також їх професійно-значущі особистісні якості; під час діяльності Студії відбувається взаємодія фахівців різного профілю, що беруть участь у Програмі, та прийомних батьків, а також прийомних батьків один з одним. Крім того, значну роль тут грають проведення спільних свят, організація дозвілля і родинного відпочинку прийомних сімей один з одним. У науковому контексті створена структура стала своєрідною експериментальною моделлю, де успішно розв'язуються проблеми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок реалізації науково-обґрунтованих умов.

Мета Студії полягає в навчанні прийомних батьків знаходженню технологічних інструментів вирішення проблем виховання дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, що зрештою підвищує їх компетентність, а також з метою сприяння сімейному влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Студія забезпечує перші етапи психологічного і соціального взаємосупроводу прийомних батьків, створює умови трансляції первинної інформації про Програму та в цілому – про проблему сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Завданнями Студії є: поширення достовірної інформації про проблеми сімейного устрою дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; створення умов для найбільш ефективного переходу дітей в нову сім'ю; формування компетентного прийомного батьківства.

Зміст тем призначених для студійної роботи прийомних батьків було об'єднано нами в п'ять модулів – педагогічних студій: 1) діагностика вихідного рівня сформованості у прийомних батьків мотиваційно-цілепокладаючого, когнітивного, операційного, аналітико-рефлексивного, особистісного, індивідуально-творчого критеріїв

готовності; 2) тренінг підготовки прийомної сім'ї та дітей-сиріт до спільного мешкання; 3) технологія формування у прийомних батьків здатності застосовувати на практиці комплексу професійних знань, умінь та навичок по вихованню дітей-сиріт; 4) тренінг складних ситуацій взаємодії з прийомною дитиною; 5) технологія педагогічної взаємодії з фахівцями, організуючими комплексний супровід прийомної сім'ї та біологічними батьками прийомної дитини. Розроблені теми пересікаються з темами Програми, доповнюючи її зміст, але мають й окреме навчальне навантаження, що дає змогу застосування роботи Студії у ширшому діапазоні.

Організацію навчального процесу підготовки прийомних батьків до педагогічної діяльності в рамках прийомної сім'ї доцільно здійснювати за допомогою наступного інструментарію: виявлення й активізація особистого досвіду, проблематизацію даних положень, самовизначення по відношенню до наявних підходів, вивчення дефініцій, проведення дискусій, виконання практичних й дослідницьких робіт, студійні заняття, проектування й обговорення власних розробок, усвідомлення рефлексії ходу навчання, навчальні й ролеві ігри, задачний метод, тренінги й т.д.

Діяльність Студії спирається на загальноприйняті психолого-педагогічні принципи:

- принцип пріоритетності інтересів дітей, забезпечення державою їх захисту (Конвенція про права дитини, Конституція України, Сімейний кодекс України);

- принцип гуманістичної спрямованості поваги унікальності та своєрідності кожної дитини, відношення до неї як до майбутнього людського інтелектуального потенціалу держави;

- принцип взаємовпливу особистостей (дорослих та дітей), що зобов'язує створення гармонійних стосунків в сім'ї, яка приймає дитину-сироту;

- принцип відвертості, що забезпечує тісний контакт з сім'єю, доступність для прийомних батьків інформації про особливості адаптації, навчання й виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також підвищення рівня психолого-педагогічних знань прийомних батьків;

- принцип системності в організації життєдіяльності дітей й новоутворених сімей, що забезпечує цілісність становлення особистості й комплексність виховання;

- принцип доцільності – поява даної Програми і Студії обумовлені системою соціальних цінностей та очікувань сьогоденного суспільства;

- принцип розвитку системи особистісних та родинних цінностей в процесі формування прийомної сім'ї;

- принцип детермінації (обумовленості) життєдіяльності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, прогнозування їх

подальшого життєвого сценарію залежно від впливу оточення і виховного простору.

На базі Педагогічної студії для прийомних батьків здійснюється соціально-психологічний супровід у формі батьківських семінарів, групових та індивідуальних консультацій з різними фахівцями (психологом, юристом, дитячим лікарем, соціальним працівником) по запиті членів прийомних сімей, а також в процесі соціального супроводу прийомної сім'ї, що здійснюється постійно, поки на вихованні перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування. Соціально-психологічний супровід як форма соціально-психологічної допомоги найактивніше представлена на останніх етапах роботи та після завершення Програми.

Таким чином, більшість прийомних батьків не уявляє, з якими проблемами їм доведеться зіткнутися при вихованні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Позитивне відношення усіх членів прийомної сім'ї до питань навчання і виховання дітей даної категорії допомагає разом обрати тактику і соціально-педагогічні технології навчання. Усвідомлене прийняття участі у Програмі навчання прийомних батьків до виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, допомагає учасникам, але все ж таки є й ті батьки, які вагаються або перебільшують свої можливості як вихователів, тому їх участь у діяльності Педагогічної студії для прийомних батьків дуже доречна й актуальна.

Подальші перспективи висвітлення даної проблеми полягають у створенні моделі підготовки батьків в рамках професійної прийомної сім'ї в умовах єдиного соціально-педагогічного простору.

Список використаної літератури

1. Методичний посібник по проведенню тренінг-курсу для соціальних працівників з питань підбору, підготовки та соціального супроводу прийомних батьків / Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. – К. : УІСД, 2000. – 147 с. **2. Ослон В. Н.** Замещающая профессиональная семья как одна из моделей решения проблемы сиротства в России / В. Н. Ослон, А. Б. Холмогорова // Вопросы психологии – 2001 – №3 – С. 79–90. **3. Хрусталькова Н. А.** Система комплексного сопровождения профессионально-замещающей семьи / Н. А. Хрусталькова // Педагогика. – №2. – 2007. – С. 52–58. **4. Калиниченко В.** Дети без родителей... Социально-педагогическая работа с опекунами семьями / В. Калиниченко // Социальная педагогика. – №3. – 2006. – С. 99–103.

Ігнатенко К. В. Особливості роботи Педагогічної студії для прийомних батьків

У статті розглянуто мету, зміст й організацію діяльності Педагогічної студії для прийомних батьків; проаналізовано зміст тем,

призначених для студійної роботи прийомних батьків, інструментарій, за допомогою якого доцільно здійснювати навчальний процес підготовки батьків до виховної діяльності в рамках прийомної сім'ї; визначено психолого-педагогічні принципи діяльності Педагогічної студії для прийомних батьків.

Ключові слова: підготовка прийомних батьків, прийомна сім'я, Педагогічна студія для прийомних батьків, мета Студії, принципи діяльності Студії.

Игнатенко Е. В. Особенности работы Педагогической студии для приемных родителей

В статье рассмотрена цель, содержание и организация деятельности Педагогической студии для приемных родителей; проанализировано содержание тем, предназначенных для студийной работы приемных родителей, инструментов, с помощью которого целесообразно осуществлять учебный процесс подготовки родителей к воспитательной деятельности в рамках приемной семьи; определены психолого-педагогические принципы деятельности Педагогической студии для приемных родителей.

Ключевые слова: подготовка приемных родителей, приемная семья, Педагогическая студия для приемных родителей, цель Студии, принципы деятельности Студии.

Ignatenko K. V. Features of Work of the Pedagogical Studio for Foster Parents

In the article were a purpose, maintenance and organization of activity of the Pedagogical studio, is considered for receiving parents; maintenance is analyses that, receiving parents, tool by which it is expedient to carry out the educational process of preparation of parents to educator activity within the framework of receiving family, intended for studio work; pedagogical principles of activity of the Pedagogical studio are certain for receiving parents.

Key words: training of foster parents, foster family, Pedagogical studio for foster parents, idea of Studio, principles of activity of Studio.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Т. С. Гаміна